

Til **Stortingets Familie-og kulturkomite**

INNSPILL TIL KULTURKOMITEEN ANG FORSLAGET TIL NY ÅNDSVERKLOV (PROP.104 L)

Fra

Dramatikerforbundet, Forbundet Frie Fotografer, Artistorganisasjonen GramArt, Musikernes fellesorganisjon (MFO), Norsk audiovisuell oversetterforening (Navio), Norske Billedkunstnere (NBK), Norsk forening for komponister og tekstforfattere (NOPA), Norske Dansekunstnere (Noda), Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO), Norsk filmforbund (NFF), Norsk Komponistforening (NKF), Norsk Sceneinstruktørforening (Nscf) Norsk Skuespillerforbund (NSF), Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere (NBU), Norske Dansekunstnere (NoDa), Norske Filmregissører (NFR)

Hovedmålet med åndsverkloven er å sikre rettighetshaverne inntekter. I Departementets høringsutkast lå det en erkjennelse av kunstnerne som den svake parten i avtaleforhandlingen og hadde flere bestemmelser for å styrke kunstneren¹.

Lovforslaget som er sendt til Stortinget er derimot endret på mange viktige punkter i rettighetshavernes disfavør. Dette har ført til velbegrunnet motstand fra rettighetshaverne og deres representanter. Når loven som skal ivareta kunstnerne møter motstand fra kunstnerne, bør kulturkomiteen ta dette på alvor og rette opp i feilene fra høringsrunden.

Vi ønsker at Kulturkomiteen skal ta gode kulturpolitiske grep, slik at loven kan oppfylle sitt formål ved å legge til rette for bærekraftige kulturnæringer.

Dette er bestemmelsene vi ønsker Kulturkomiteens endringer til:

- I SPESIALITETSPRINSIPPET, § 67**
- II RIMELIG VEDERLAG, § 69**
- III RETT TIL TILBAKEKALL AV RETTIGHETER**
- IV KREDITERING, § 5**
- V FRI BRUK AV VERK I UNDERVISNINGSVIRKSOMHET, § 43**

I § 67 annet ledd – SPESIALITETSPRINSIPPET

Bakgrunn:

Det er rimelig og naturlig at den som påstår å ha fått en rett overdratt til seg, har bevisbyrden for overdragelsen. Dette følger til en viss grad av ulovfestede bevisbyrderegler. På grunn av manglende klarhet i lovverket og mangelfulle kontrakter på opphavsrettsområdet, bør dette komme klart til uttrykk for kunstneres rettigheter. Departementet foreslo i høringsnotatet på s. 246 at bestemmelsens annet

¹ I Kulturdepartementets utredning "Kunstens autonomi og kunstens økonomi" fra 2015 ble det uttalt: «*mange kunstnere opplever at oppdragsgivere utøver et sterkt press for å kunne overta alle rettigheter til fremtidige utnyttelse av et verk mot et relativt beskjedent engangsvederlag – såkalt frikjøp*».

ledd første punktum skulle utformes som en bevisbyrderregel, og annet ledd annet punktum som en tolkningsregel. En slik lovfesting ville etter Departementets syn være i tråd med intensjonen om å beskytte den opprinnelige skapende og utøvende kunstner mot omfattende overdragelser i uklare avtaleforhold (pkt 6.3.4.2, på s. 246).

Vi ønsker:

Vedtakelse av departementets opprinnelige forslag til bestemmelse, (slik den lød i § 5-1 2. ledd i høringsnotatet).

Forslag til uttalelse fra komiteen:

«Kulturkomiteen mener at Spesialitetsprinsippet bør bestå av en tolkningsregel og en bevisbyrderregel. Rettighetene etter åndsverkloven oppstår i hovedsak hos kunstnerne, og det er et uttalt formål med loven å beskytte disse. Ved at bestemmelsen også utgjør en bevisbyrderregel, blir det opp til den som hevder å ha fått overdratt en rett fra kunstneren som har bevisbyrden for overdragelsen. Dette vil sikre kunstnerne der avtalene er uklare eller fraværende, samtidig som det vil være et insitament for klar og tydelig avtalepraksis hos erververne. Komiteen mener dette vil være prosess- og samfunnsøkonomisk gunstig.

Komiteen ønsker derfor følgende endring på s. 368:

§ 67 endres ved å erstatte eksisterende annet ledd med følgende tekst: "Erververen har bevisbyrden for at rett til å råde over åndsverk er overdratt. Ved tvil om tolkningen av et avtalevilkår om overdragelse av opphavsrett, skal vilkåret tolkes til fordel for opphaveren. Har opphaveren overdratt en begrenset rett til å råde over verket, har erververen ikke fått overført en mer omfattende rett. »

II § 69 – Rimelig vederlag

Bakgrunn:

Kravet om en ufravikelig rett til rimelig vederlag for skapende og utøvende kunstnere står sentralt i formålet med å styrke rettighetshaverne. Det må oppstilles et reelt vern mot såkalte totaloverdragelsesklausuler (også kjent som "frikjøpsavtaler" / "total buy-out"-avtaler)²

I **Prop104L** er bestemmelsen omtalt i pkt. 6.4.6. på s. **237 flg.** Forslaget til bestemmelse (§ 69) fremgår på s. 369. Denne bestemmelsen er svekket i forhold til høringsutkastet, ved at det eksplisitt er forholdene på avtaletidspunktet som er avgjørende (unntak for utleie av film og lydopptak). Ved utkjøp mot engangsvederlag er det derimot slik at vederlaget settes på et tidspunkt der kjøper ikke kan kalkulere med stor økonomisk suksess. Honorarstørrelsen gjenspeiler dette, og settes derfor lavt i forholdt til suksesspotensialet. Meravkastningen som følger med en suksess, er det dermed bare kjøperen som får gleden av. Etterfølgende forhold må derfor kunne tillegges vekt i tråd med formålet med bestemmelsen.

Vi mener også det er logisk at krav kan rettes mot den som har inntektene for utnyttelsen i de tilfelle dette ikke er "erverver". Det vil ofte være tilfellet i den audiovisuelle sektor hvor "erverver" i stigende omfang opptrer som "serviceleverandør", eller mellommann, for et annet selskap, og "videreoverdrar

² Slike avtaler innebærer at alle rettigheter overdras mot et lavt engangsvederlag.

de ervervede rettigheter fra skapende og utøvende kunstneres til dette selskap som utnytter rettighetene, uten deling av inntekter med den opprinnelig "erhverver".

Vi ønsker:

Vedtakelse av forslaget med følgende endring:

- **På side 369 i Prop104L, § 69 første ledd:**

"fra erververen" strykes.

- **På side 369 i Prop104L, § 69 annet ledd:**

Nytt fjerde punktum: «Det kan videre legges vekt på utviklingen etter avtaletidspunktet.»

Dersom endringen vedtas bør § 69 tredje ledd konsekvensrettes.

Forslag til uttalelse fra komiteen:

«Kulturkomiteen mener at det må fremgå eksplisitt av § 69 første ledd at kravet på rimelig vederlag også kan rettes mot enhver som kommersielt utnytter rettighetene. Dette er nødvendig for å hindre omgåelse av vederlagskravet ved at rettigheter erverves av "mellommenn".

§ 69 første ledd bør derfor endres, slik at de to siste ord, "fra erververen" strykes fra lovteksten.

Kulturkomiteen mener videre at formålet med lovendringen best ivaretas ved at også etterfølgende forhold kan tas i betraktning ved vurderingen av hva som er "rimelig vederlag". I lovforslaget gjelder dette kun ved utleie. Det er særlig viktig med en slik regel når det skjer store endringer i måten opphavsretter konsumeres og distribueres, og der markedene er blitt globale. Da vil vederlaget for erverv – som ofte skjer på et tidlig prosjektstadium – ofte kunne fortone seg uforholdsmessig lavt dersom et prosjekt senere blir en stor global suksess. Det ville være urimelig om ikke dette kan tas i betraktning ved vurderingen av rimeligheten.

§ 69 annet ledd bør derfor endres, slik at følgende setning legges til som nytt siste punktum: "Det kan videre legges vekt på utviklingen etter avtaletidspunktet.

Som følge av dette kan § 69 tredje ledd strykes som overflødig.»

Vi mener i tillegg bestemmelsen bør få et nytt fjerde ledd for reelt å ivareta formålet med loven om å styrke rettighetshavernes stilling. Se forslag til ny bestemmelse i vedlegg 1.

Vi gir tilslutning til merknad og forslag til innførelse av generell tvisteløsningsmekanisme fra bl.a TONO.

III § 5, første ledd – Rett til navngivelse

Bakgrunn:

Retten til navngivelse er i dag knyttet til en rettslig standard om «god skikk». I **høringsutkastet** pkt. 3.5.5. (s. 46) foreslår departementet å videreføre bestemmelsen med enkelte språklige endringer som § 2-3. I Prop104L pkt. 3.6.5 (s. 46-47) foreslås at forslaget opprettholdes med en presisering om at navngivelsesretten er betinget av at navngivelse er praktisk mulig.

Vi mener at dagens praksis med «god skikk» er et godt nok kriterium for avgrensning av retten. Dessverre er det svært mye «dårlig skikk» som praktiseres i dag. Rettighetshaverne har ikke råd eller mulighet til å forfølge alle eksempler på «dårlig skikk». Vi trenger derfor en kvalifisering av hva som er

”god skikk”. Vi mener på den annen side at hva som er ”praktisk mulig” i for høy grad vil legge opp til en subjektiv vurdering fra dem som gjør verk tilgjengelig for allmennheten og ikke være i opphavers interesse.

Vi ønsker:

Vedtakelse av forslaget til § 5 med følgende endring:

På side 357 i Prop104L, § 5 første ledd:

§ 5, 1. ledd skal lyde:

«Ved fremstilling av eksemplarer av åndsverk og når verket gjøres tilgjengelig for allmennheten, har opphaveren krav på å bli navngitt slik som god skikk tilsier. Krediteringen skal være tydelig og normalt forståelig for allmenheten.»

(Foreslått første ledd i Prop104L lyder som følger: «Ved fremstilling av eksemplarer av åndsverk og når verket gjøres tilgjengelig for allmennheten, har opphaveren krav på å bli navngitt slik som god skikk tilsier såfremt navngivelse er praktisk mulig.»)

Forslag til uttalelse fra komiteen:

«Kulturkomiteen mener at henvisningen til god skikk i § 5, første ledd (på s. 357) ikke er tilstrekkelig for å ivareta en god navngivelsespraksis. Regelen bør i stedet utformes slik at kreditering skal være tydelig og normalt forståelig for allmenheten.»

§ 5, første ledd endres slik at den lyder: «Ved fremstilling av eksemplarer av åndsverk og når verket gjøres tilgjengelig for allmennheten, har opphaveren krav på å bli navngitt såfremt navngivelse er praktisk mulig. Krediteringen skal være tydelig og normalt forståelig for allmenheten.»

IV Oppsigelse av avtale ved manglende bruk

Bakgrunn:

Hensikten med overdragelse av opphavsrettigheter vil i hovedsak være at det skal skje en utnyttelse av verket. Dersom erververen ikke utnytter verket, vil det bli liggende dødt. Dette er samfunnsøkonomisk uheldig, uheldig for samfunnets interesse i tilgang til verket, og uheldig for opphaveren som ikke når sitt publikum.

Departementet foreslo derfor i **Høringsutkastet** en godt begrunnet regel i **§ 5-5 (s. 271)** som ga opphavsmannen mulighet til å si opp en avtale om overdragelse dersom verket ikke ble tilgjengeliggjort innen tre år.

I **Prop104L s. 250** (punkt 6.7.5) trekkes forslaget.

Dette er sterkt beklagelig, og det svekker rettighetshaverne på bekostning av produsenter og store kommersielle brukere.

Vi ønsker:

Vedtakelse av forslaget fra Høringsutkastet som lyder som følger (justert for oppdatert lovhenvi-
sing):

«Den som har fått overdratt en eksklusiv rett til å gjøre et verk tilgjengelig for allmenheten, har plikt til å bruke de overdratte rettigheter innen tre år fra det tidspunkt avtalen ble oppfylt fra opphaverens side. Opphaveren kan i slike tilfeller si opp avtalen med ett års oppsigelsesfrist. Dette gjelder ikke dersom bruken iverksettes innen utløpet av oppsigelsesfristen. Er det overdratte åndsverk et fellesverk etter § 8, må alle opphaverne være enige om at avtalen sies opp.»

Bestemmelsen i første ledd kan ikke fravikes med mindre det gjelder en rimelig endring av de angitte tidsfrister.

Denne avtale gjelder ikke i ansettelsesforhold eller for datamaskinprogrammer.»

Bestemmelsen foreslås inntatt som **ny § 70a** for å følge systematikken i høringsutkast.

Forslag til uttalelse fra komiteen:

«Kulturkomiteen bemerker at det i høringsutkastet s. 271 var foreslått en regel i § 5-5 som ga opphaver en mulighet til å si opp en avtale om overdragelse dersom verket ikke ble tilgjengeliggjort innen tre år. Denne regelen er beklageligvis fjernet i forslaget som er til behandling.

Kulturkomiteen mener en slik regel fremsto velbegrunnet: Den sikret rettighetshaveren, samtidig som det ikke er et stort inngrep i erververs rettigheter at en ubenyttet rett opphører. Komiteen ønsker derfor regelen inntatt i loven, i den utforming den opprinnelig hadde.

For å følge systematikken fra høringsnotatet, ønsker regelen inntatt som ny § 70a, på s. 369.

§ 70a skal dermed lyde:

«Den som har fått overdratt en eksklusiv rett til å gjøre et verk tilgjengelig for allmenheten, har plikt til å bruke de overdratte rettigheter innen tre år fra det tidspunkt avtalen ble oppfylt fra opphaverens side. Opphaveren kan i slike tilfeller si opp avtalen med ett års oppsigelsesfrist. Dette gjelder ikke dersom bruken iverksettes innen utløpet av oppsigelsesfristen. Er det overdratte åndsverk et fellesverk etter § 8, må alle opphaverne være enige om at avtalen sies opp. »

Bestemmelsen i første ledd kan ikke fravikes med mindre det gjelder en rimelig endring av de angitte tidsfrister.

Denne avtale gjelder ikke i ansettelsesforhold eller for datamaskinprogrammer.»

V FRI BRUK AV VERK I UNDERVISNINGSVIRKSOMHET, § 43

Vi gir tilslutning til merknad og forslag til endringer av § 43 fra Kopinor, Norwaco, TONO, Gramo, Kunstnernettverket og Rettighetsalliansen.

Ta kontakt hvis dere ønsker mer informasjon.

På vegne av alle organisasjonene over,

Marianne Kleven

Forbundsleder Norske filmregissører

Vedlegg 1

Ny § 69, fjerde ledd – Teknologinøytral bestemmelse om ufravikelig rett til rimelig vederlag ved overføring

Bakgrunn:

Den skapende og utøvende kunstner overdrar i forhandlingssituasjonen ikke bare de rettigheter som kringkaster og produsent trenger for å gjøre en audiovisuell produksjon tilgjengelig, men presses også til uten vederlag å overdra rettigheter abonnementsbaserte kabel-distributører og strømme-tjenester trenger for å gjøre audiovisuelle produksjoner tilgjengelig ved overføring.

Den skapende og utøvende kunstner er den svake i forhandlingssituasjonen i forbindelse med kontraktsinngåelsen med produsent eller kringkastingsforetak, ikke minst når det gjelder hel eller delvis overdragelse av rettigheter. Gjennomsiktigheten i inntektene fra tilgjengeliggjøring for allmennheten ved overføring er i beste fall begrenset, som oftest ikke eksisterende. Disse to faktorer påvirker den skapende og utøvende kunstners mulighet til å motta vederlag for slike rettigheter.

Vi ønsker:

Det innføres et reelt og effektivt vern for den skapende og utøvende kunstners rett til rimelig vederlag som kan sikre at norsk kulturell skaperevne, uavhengighet og verdighet. Lovens nåværende prinsipp om "enerett" suppleres med et "vederlagsprinsipp" som forvaltes kollektivt. Reglen må gjelde uansett om "disposisjonsadgangen", dvs. eneretten til å foreta handlingen, er overdratt fra den skapende eller utøvende kunstner. I tilfelle eneretten ikke er overdratt fra den skapende eller utøvende kunstner kan retten lisensieres etter ny avtalelisensbestemmelse i § 57.

Et slikt prinsipp og beskyttelseshensyn kjennes bl.a. fra art. 5 i Direktiv 2006/115/EF, men også andre land i Europa som Tyskland og Nederland har innført bestemmelser om rett til rimelig vederlag (for mer informasjon, se "EU lovgiving samt andre landes relevante lovgiving").

Forslag til uttalelse fra komiteen:

«Det er behov for en teknologinøytral bestemmelse som skaper et reelt vern og sikrer den skapende og utøvende kunstner en ufravikelig rett til vederlag for utnyttelse ved overføring av film og lydopptak til brukene, fra den som faktisk oppebærer inntektene fra slik overføring.»

Det tilføyes et nytt fjerde ledd til § 69 som skal lyde:

«Om overdragelsen gjelder rett til å gjøre film eller lydopptak tilgjengelig for allmennheten ved overføring i tråd eller trådløst av, har opphaver, som har overdratt retten til et kringkastingsforetak eller en produsent av lydmedier eller filmer, et ufravikelig krav på et rimelig vederlag fra den som foretar tilgjengeliggjøringen for allmennheten ved overføring. Retten til å oppebære et rimelig vederlag skal utøves gjennom organisasjon som kan inngå avtale etter § 63. Tvistløsning om vederlagets størrelse avgjøres etter bestemmelsen i § 65. Opphavers rett til rimelig vederlag gjelder ikke kringkastingsforetakets egen tilgjengeliggjøring for allmennheten ved overføring i den grad individuelle eller kollektive avtaler sikrer opphaver rimelig vederlag for slik overføring.»

Nåværende 4. ledd omdøpes til nytt 5. ledd».